

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XIX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**PROCEEDINGS
of the XIX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2024»**

**2024
Астана**

УДК 001

ББК 72

G99

«ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» студенттер мен жас ғалымдардың XIX Халықаралық ғылыми конференциясы = XIX Международная научная конференция студентов и молодых ученых «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024» = The XIX International Scientific Conference for students and young scholars «ǴYLYM JÁNE BILIM – 2024». – Астана: – 7478 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-7697-07-5

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001

ББК 72

G99

ISBN 978-601-7697-07-5

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2024**

сотрудников по вопросам соблюдения бухгалтерских процедур и политик.

Эти формы контроля представляют собой различные аспекты системы внутреннего контроля в бухгалтерском учете. Каждая форма направлена на обеспечение правильности, достоверности и своевременности финансовой отчетности, а также на предотвращение мошенничества и ошибок. Эти методы помогают компаниям эффективно управлять своими финансами и обеспечивать соблюдение законодательства и внутренних политик организации.

Подводя итоги необходимо отметить, что важность внутреннего бухгалтерского контроля включает в себя обеспечение точности, надежности и целостности финансовой отчетности компании. Он рассматривает ключевые аспекты улучшения внутреннего контроля, такие как понимание рисков, разделение обязанностей, установление процедур и политик, использование технологий, обучение персонала, создание культуры надежности и постоянное совершенствование. Дополнительно, можно подчеркнуть важность адаптации системы внутреннего контроля к изменяющимся условиям бизнеса и рынка, а также учет специфики отрасли и особенностей компании. Эффективный внутренний контроль помогает предотвратить ошибки, мошенничество и неправильные действия в сфере бухгалтерского учета, обеспечивая надежность и прозрачность финансовой деятельности компании.

Список использованных источников

1. Албрехт У., Зимбелман, М., Брок, Д., Луц Р. Исследование финансовых махинаций. СПб.: Питер, 2005.
2. Власов, В. Ф. Учет и аудит в торговле. Дело, 2008.
3. Кубеков, А. Ш. Внутренний аудит, 2015.
4. Салик, С. Я. Аудит: практикум. Эксмо, 2011.
5. Чеснокова, Т. И., Вишневикий, В. П., Гунькова, С. В. Аудит: Учебное пособие. КНОРУС, 2018.

УДК 657.6

АУДИТТЕ БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Сембина Балауса Амангелдіқызы

sembina.balausa_0115@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ есеп және талдау кафедрасының магистранты

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі: М.А.Жолаева

Бүгінгі таңда цифрлық технологиялар әлемдік экономиканың негізгі трендтерінің біріне айналуда. Оларды жаппай қолдану халықтың өмірін сапалы түрде өзгертеді және сол елдердің үкіметтері тарапынан мемлекеттегі өмірдің әлеуметтік және экономикалық салаларын дамыту бойынша жұмыс істеуге ынталандырады. Цифрлық технологияларды енгізу жеке адамның ғана емес, сонымен қатар жалпы әлемдік экономиканың тиімділігін арттыратыны анық. Қазіргі уақытта әлемде экономиканың барлық салаларында цифрлық трансформация жүріп жатыр, жаңа инновациялық нарықтар, тауарлар мен қызметтер пайда болуда.

Интернеттен кейін келесі ақпараттық-технологиялық толқын келеді, оның маңызды компоненттерінің бірі блокчейн технологиясы болды, яғни ақпаратты сақтау мен таратуда «революциялық» деп аталатын блокчейн тізбегі [1].

Блокчейн әлемге жаңа мүмкіндіктер ұсынды және оларды нақты өмірде қолданудың барлық перспективаларын бағалайтын адамдар да бар. Сондықтан, бастапқыда тек бақылау мен реттеусіз төлем жүйесінде қаржылық транзакциялар тарихын сақтау әдісі ретінде ойластырылған технология қазір бірқатар бағыттарды, соның ішінде қаржыға қатысы жоқ бағыттарда да пайдалануға ұсынылады. Қазіргі уақытта ақпаратты өңдеу процестеріндегі және аудитті жүзеге асыру тәсілдеріндегі өзгерістердің орын алатындығы сөзсіз. Цифрландыру

процестерінің табиғи нәтижесі ретінде аудитті жүзеге асыру саласына цифрлық технологияларды енгізіле бастады.

Бүгінгі таңда жасанды интеллектті қолдануға негізделген аудит саласында қолдануға арналған технологиялар қызығушылық туғызуда. Атап айтқанда, әртүрлі цифрлық нұсқалардағы жасанды интеллект келесідей мүмкіндіктерді береді:

- деректерді жылдам талдау және табиғиға жақын тілде өзара әрекеттесу;
- іздеу жүйесін автоматтандыруды тиімді пайдалану [2].

Аудит сапасын арттыруға ықпал ететін тиімді аудиторлық тексерулер жүргізуде қолдаынлатын технологиялар: - жасанды интеллект; - бұлтты есептеулер; - блокчейн (1-сурет).

Сурет 1. Аудитті жүргізудегі заманауи цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері

Аудит саласында бұлтты технологияларды қолдану икемділікті, барлық бөлімдер мен қызметкерлердің жұмысын жылдам үйлестіру мүмкіндігін қамтамасыз етуге жағдай жасайды. Бұлтты технологиялар кез-келген деректерге нақты уақыт режимінде қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл, мысалы, алаяқтық схемаларды уақтылы анықтауда үлкен әлеуетке ие. Бұлттық қызметтердегі жоғары қауіпсіздік стандарттарын қолдау аудиторларға кез келген ақпаратты еркін қарауға және сұрауға мүмкіндік береді.

Электрондық тасымалдағыштарда ақпаратты сақтау жүйелерінің пайда болуынан бастап, басты мәселелердің бірі оны бұзу, бұрмалау, ауыстыру немесе қолдан жасау мүмкіндігі болды — кездейсоқ немесе жаман ниетпен. Блокчейн, криптографиялық байланысқан блоктардың үзілмейтін тізбегі ретінде, кез-келген уақытта ақпаратты қосудың барлық реттілігін тексеруге мүмкіндік береді, осылайша тізбектің жеке бөліктеріне оны толық қайта құрусыз кез-келген өзгертулер енгізу мүмкіндігін болдырмайды. Классикалық бір деңгейлі блокчейндерде желінің барлық қатысушылары бірдей құқықтарға ие. Олар блокчейнде болып жатқан операциялар туралы барлық ақпаратты сақтауға қабылдайды. Қоғамдық блокчейндердегі транзакциялардың барлық мазмұнын желінің кез келген қатысушылары оқи алады, бірақ тиісті жеке кілтсіз басқалардың деректерін өзгертуге қол жеткізу мүмкін емес. Осылайша, блокчейн абсолютті адалдық пен ашықтыққа ие: әркім өзінің контрагенттерінің бүкіл тарихын көре алады және ол ешқашан өшірілмейді [3].

Деректерді тиімді басқару бүгінгі күні көптеген смарт құрылғылармен деректерді кеңінен алу дәуірінде үлкен проблемаға айналды. Деректерді тарату бұрын-соңды болмаған артықшылықтарды уәде еткенімен, ол сақтау мен өңдеу қуатына, әсіресе мүмкіндігі шектеулі пайдаланушылар үшін айтарлықтай шектеулер жасайды. Деректерді сақтау мен өңдеудің арзан мүмкіндіктеріне байланысты бұлтты есептемелер қызметтерінің танымалдығы артып, тұтынушыларды жергілікті әкімшілік шығындарды азайту үшін деректерді аутсорсингке жүгінуге итермеледі [4].

Бүгінгі таңда көптеген ірі және орта аудиторлық фирмалар өз қызметінде осы

технологияны қолдану салаларын белсенді түрде зерттеуде, болжам жасау және оны пайдалану тиімділігін бағалаумен айналысуда.

Сонымен, Assurance & Advisory Innovation компаниясы сатып алу және жеткізушілермен қарым-қатынасты басқару міндеттері үшін ресурстарды жоспарлау (ERP) жүйелеріне блокчейн технологиясын енгізумен нұсқасын қарастыруда. Олар IT-технологиялар саласында өз қызметін жүргізетін компаниялардан үлгі алуға тырысады. Осы саладағы компаниялар Blockchain технологиясын өз жұмысында тікелей пайдалану мүмкіндіктерін бұрыннан бағалаған, өйткені олар киберқауіпсіздік және сенімділік сияқты салаларда сенімділік қызметтерін кеңейтуде [5].

Мысалы, CPA.com ұйымы цифрлық дәуірде бухгалтерлік мамандыққа инновациялық шешімдерді жетекші шешім жеткізушілерімен серіктестікте немесе тікелей өзінің дамуы арқылы әкеледі. CPA.com ол өзін жаңа технологиялар саласындағы ой көшбасшысы және жаһандық фокусы өсіп келе жатқан АҚШ-тағы тәжірибешілер үшін сенімді Бизнес-кеңесші ретінде көрсетті.

Ernst & Young (E&Y) консалтингтік компаниясы аудиторлық қызметтер үшін төлем әдісі ретінде биткойнді бірінші болып қабылдады. 2018 жылдың сәуірінде E&Y аудиторлық топтарға блокчейндегі транзакцияларды талдауға көмектесетін «Блокчейн анализаторын» іске қосты. Пилоттық жоба активтердің, міндеттемелердің, капиталдың және блокчейннің интеллектуалды келісімшарттарын автоматтандырылған тексерудің негізін қалады.

KPMG консалтингтік компаниясы 2016 жылдан бастап Қаржылық қызмет көрсететін компанияларға блокчейн қосымшаларын зерттеуге көмектесу үшін «Цифрлық кітап қызметтері» бағдарламасын жүзеге асыруда. Ол сондай-ақ Microsoft компаниясымен Blockchain технологиясының жаңа қосымшалары мен қолданылу мүмкіндіктерін анықтау мақсатында «Digital Ledger Services» бастамасын құру туралы бірлесе қызмет атқаруда.

PwC консалтингтік компаниясы 2017 жылдың желтоқсанында Гонконгтағы кеңсесінде биткойндерді қабылдай бастады және 2018 жылдың сәуірінде тіркелген криптографиялық компаниялармен блокчейн технологиясына негізделген алғашқы кең таралған аудит қызметін жариялады. PwC қызметі компанияның блокчейн қызметтерін тексеріп, олардың технологияны дұрыс және тиімді пайдалануын қамтамасыз етеді. Deloitte консалтингтік компаниясы 2014 жылдан бастап «Әмбебап блокчейн бағдарламалық платформасы» ретінде жарияланған Rubix іске қосылуымен блокчейнмен айналысады. Содан бері олар монеталардың бастапқы ұсыныстарын (ICO) зерттеу арқылы өз ұсыныстарын әртараптандыруды жалғастыруда.

Басты ерекшелігі-блокчейн технологиясы аудиттің сипатын өзгерте алады, сонымен қатар оны жүргізу уақытын едәуір қысқартады. Оқиғалардың дамуының мұндай сценарийін іске асыру мүмкін болады, өйткені блокчейн деректердің жоғары сапасын, олардың ашықтығын, беріктігін, сенімділігін қамтамасыз етеді және технологиялық тізбектің өзі аудитті автоматты түрде жүргізуге мүмкіндік береді. Мұндай жүйе дәлдікті жақсартуға, жеке тексерулер кезінде ғана емес, транзакцияны тексеру кезінде де қателерді жоюға мүмкіндік береді. Баламалы даму сценарийі-аудиторлардың деректердің үлкен массивтерін автоматты түрде тексеруге және күш-жігерін күрделі транзакцияларды тексеруге бағыттау мүмкіндігін береді.

Аудит жүргізу процесін автоматтандыру үшін сенімді қорғанысты қамтамасыз ету қажет. Сондықтан аудиттің басқа формасы-бағдарламалық жасақтама ерекше өзектілікке ие болады, ал онлайн-жүйелер пайда болған кезде аномалиялар мен ерекше транзакция модельдерін бөліп, зерттейді. Блокчейн технологиясы бүкіл қаржы саласында және әсіресе аудитте төңкеріс жасауы әбден мүмкін. Блокчейнге негізделген аудит жүйесін енгізу аудиторлық қорытынды жазу тәсілін айтарлықтай өзгертеді. Егер бұрын аудиторлық қорытынды транзакцияларды бағалауға негізделсе, онда блокчейнді енгізудегі мақсат - материалдық ресурстардың цифрлық ұсынылуының дұрыстығын растау болады. Сонымен қатар, бұл технология желілік жүйелерді құру арқылы ұйымдық құрылымдарды орталықсыздандыруға мүмкіндік береді, бұл ұйымда үлкен ашықтықты қамтамасыз етеді. Блокчейн технологиясы ұсынатын ашықтық сыртқы

ұйымға да әсер етеді. Бәсекелес компаниялар бір-бірінің ақпаратына қол жеткізе алады, бұл ынтымақтастық үшін қолайлы жағдай жасауға ықпал етеді [6].

Блокчейн технологиясының ашықтығы әдепкі бойынша нақты уақыт режимінде күнделікті операцияларға аудит жүргізуге, сондай-ақ барлық транзакциялардың толық бейнесін алуға, қате операцияларды анықтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, блокчейн әсіресе басшылар үшін пайдалы болуы мүмкін. Оның көмегімен қаржы директоры жоғары тиімді және сенімді операцияны жүзеге асыруды Стратегиялық жоспарлау барысында негізгі іскери серіктес болуға мүмкіндік беретін құралдар мен мүмкіндіктерді ала алады. Бұл технология Бизнесінің реттелген дамуына және сыртқы нарықпен байланысқа қатысты мәселелерді шешуді едәуір жеңілдетеді.

Инновациялар болашақта көшбасшылық позицияларды сақтауға мүмкіндік беретін Даму бағдарламасының бір бөлігі ғана. Блокчейнге көшу аудиттің ашықтығы мен дәлдігін арттырады, бірақ тек жеке клиенттер үшін ғана жүзеге асады. Ernst&Young blockchain Analyzer - блокчейндегі операцияларды талдау мен бақылауды жақсартуға арналған жүйені ұсынды. Бұл жүйе криптовалюталармен операцияларды тереңірек тексеруге мүмкіндік беретін блокчейн шешімдерін тексеруге арналған құрал болып табылады.

Технология криптовалюталармен жұмыс істейтін ұйымдарға аудит жүргізу процесінде аудиторлық топтарға көмектесуге арналған. EY Blockchain Analyzer аудиторларға көптеген сандық блокчейн тізілімдерінен компания операциялары туралы деректердің максималды көлемін жинауға мүмкіндік береді. Осы мәліметтер негізінде аудиторлар ерекше операцияларды анықтау және салыстыру мақсатында жоғары сапалы талдау жасай алады. Бұл құрал әртүрлі криптовалюталарды: Bitcoin, Ether, BitCoin Cash, LiteCoin, соның ішінде биржалар басқаратын және сататын блокчейн активтерін немесе активтерді басқару ұйымдарын тексеруге мүмкіндік туғызады. Болашақта EY компаниясы блокчейн технологиясын пайдаланатын активтерді, міндеттемелерді, капиталды және смарт-келісімшарттарды тестілеу рәсімдерін автоматтандыру мүмкіндігін енгізуді көздейді.

Кез-келген жаңа технология сияқты, блокчейн де оның жұмысының сенімділігі мен енгізу процедурасына қатысты көптеген сұрақтар туғызады. Атап айтқанда, блокчейннің сәтті интеграциясына көптеген компаниялардың таратылған дерекқорды немесе желіні айтпағанда, жалпы ұйымдық деректер қоймаларына қызмет көрсетуде қиындықтар туындауы кедергі келтіреді. Дегенмен, блокчейн технологиясы бойынша білім мен нормативтік базаны жинақтау, оны әртүрлі компанияларда сынау, энергия шығынын азайту қаржы саласында блокчейннің белсенді дамуына ықпал етеді және болашақта аудиторлық қызметте төңкеріс жасай алады [7].

Блокчейннің белсенді дамуына және болашақта оны аудиторлық қызметте қолдану мүмкіндігіне байланысты қаржы және аудит саласындағы мамандардың осы технологиямен алмастырылуы туралы орынды сұрақ туындайды. Алайда, мұндай үрдіс дами алмайды, өйткені блокчейн тек қаржылық қызмет субъектілерінің ашықтығы мен сенімін арттыратын технология болып табылады. Кез келген басқа автоматтандыру құралы сияқты блокчейн технология компания қызметкерлерін күнделікті және көп уақытты қажет ететін жұмыстардан босатып, маңызды міндеттерге назар аударуға және бизнес құнын арттырудың жаңа жолдарын табуға мүмкіндік береді. Блокчейн қаржылық жағдайды сенімді көрсету мәселелерін шешпейді, өйткені операцияларды есепке алу бастапқыда дұрыс емес мәліметтерге негізделуі мүмкін. Аудитордың немесе қаржыгердің деректер мен операциялық модельдерді түсіндіру процесіне қатысуы әлі де болса қажет болады. Кейбір сарапшылардың бағалауы бойынша, роботтандыру және өнеркәсіптік революция аудит және салық саласындағы кәсіби қызметтердің 80%-ы роботтандырылатынын айтады. Алайда, жаңа ақпараттық технологияларды, соның ішінде блокчейнді қолдану монотонды операцияларды орындауға кететін уақытты сапалы негізгі міндеттерді шешу пайдасына қайта бөледі, бұл жұмыс орындарының қысқаруына емес, басқа білікті мамандарға деген қажеттілікке әкеледі. Осылайша, кәсіби кеңесші үшін ең маңыздысы-жана технологияларға бейімделу және олардың дамуына үлгеру [8].

Аудит саласында жасанды нейрондық желілер мен жасанды интеллектті пайдаланудың

үлкен әлеуетіне қарамастан, қазіргі уақытта мұндай технологиялар адамды толығымен алмастыра алмайды. Бұл ретте оларды пайдалану аудиторлық тексерулер жүргізу уақытын айтарлықтай қысқартуы, неғұрлым күрделі іс-әрекеттер жүргізу үшін адам ресурстарын босатуы мүмкін.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Табернакулов А. Т. Блокчейн на практике / Александр Табернакулов, Ян Койфманн. — М.: Альпина Паблишер, 2019. — 260 с. ISBN 978-5-9614-2382-2
2. Кондратьева Я. Э. Современные технологии в сфере аудита: возможности и риски // Научные записки молодых исследователей. - 2021. - № 6. - С. 47-59.
3. Сингхал, Б. С. Блокчейн. Руководство для начинающих разработчиков: Пер. с англ. / Б. Сингхал, Г. Дамеджа, П. С. Панда. — СПб.: БХВ-Петербург, 2019. — 288 с.: ил. ISBN 978-5-9775-4052-0
4. International trade privacy data management system combining Internet of Things blockchain Hua, Xia, *Intelligent Decision Technologies* ISSN 18724981/DOI 10.3233/IDT-230393 Volume 18, Issue 1, Pages 211 – 22,2 February 2024.
5. Revolutionizing collaborative auditing: A dynamic blockchain-based cloud storage framework for data updates and assurance Sheikh, Ansar Isak, Sridhar P., Thariq Hussan M.I., Abidin, Shafiqul, Kumar, Ravi, Irshad, Reyazur Rashid, Muniyandy, Elangovan, Phani Kumar, Solleti *Journal of Intelligent and Fuzzy Systems*, • Volume 46, Issue 3, Pages 6553 - 65645 March 2024 ISSN10641246, DOI 10.3233/JIFS-237474.
6. БЛОКЧЕЙН В АУДИТОРСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Хандрамай А.А., Васильева М.К., Люкина А.Ю. SCIENTIFIC REVIEW № 2, 2019 (стр 132-136) [1879.pdf \(science-pedagogy.ru\)](#)
7. Баев А. А., Левина В. С., Реут А. В., Свидлер А. А., Харитонов И. А., Григорьев В. В. Блокчейн-технология в бухгалтерском учете и аудите. Учет. Анализ. Аудит = Accounting. Analysis. Auditing. 2020;7(1):69-79. DOI: 10.26794/2408-9303-2020-7-1-69-79
8. Булыга Р.П., Сафонова И.В. Трансформация методологии аудита в связи с использованием технологий блокчейн и DLT // Учет. Анализ. Аудит. - Т. 8. - 2021. - № 5. - С. 6-13.

УДК 343.72

МОШЕННИЧЕСТВО: КАК ВИД ЦИФРОВОЙ ПРЕСТУПНОСТИ

Сержан Дана Ергазиевна

danka-003@mail.ru

Студент Актюбинского регионального университета им. К. Жубанова, Актөбе,
Казахстан

Научный руководитель – Рахманова А.С., ст.преподаватель, магистр

Аннотация: Банковская карта – неотъемлемый атрибут современности. Несмотря на надежность и наличие нескольких степеней защиты, мошенники продолжают пытаться получить доступ к данным и деньгам граждан РК. Статья подчеркивает, что мошенничество, в форме хищения имущества или обмана, остается актуальной проблемой. Также рассмотрены случаи мошенничества, которые были зафиксированы в Республике Казахстан. Особое внимание уделяется телефонному фишингу, процессу выманивания данных у банковских клиентов. Для предотвращения мошенничества необходимо бережно обращаться с конфиденциальными данными. Несмотря на сложные системы защиты, мошенники неустанно стремятся получить доступ к личным данным и средствам граждан. Статья рассматривает случаи мошенничества в Республике Казахстан, предлагает пути решения и разбирает схемы, помогая жителям быть более бдительными и защищенными.